

– вивчення своєї методики і методики колег можливо лише при практичній діяльності;

– по-справжньому можна вивчити методику свого колеги, лише допомагаючи йому.

Отже, педагогічна діяльність викладача вищої військової школи неможлива без опанування акторської майстерності.

Ключинська М.В.

студентка магістратури,

Львівський національний університет імені Івана Франка

СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Культура Київської Русі, завдяки прогресивним державно-політичним поглядам київських князів, досягла значних вершин свого розквіту, а рівень тогочасної освіти вважався кращим у Європі. Розглянувши і проаналізувавши систему шкіл, які сформувалися на Русі в XI столітті, спостерігаємо надзвичайну значимість музичної освіти як у суспільному, так і культурному планах. Тож спробуємо висвітлити основні аспекти навчально-виховного значення музики в епоху середньовіччя та визначити місце яке вона посідала в системі тогочасної освіти.

Поширеною формою приватної освіти було годувальництво або кормильство – це така форма домашнього виховання феодалної знаті, де наставниками, регентами були воєводи та бояри зі знатних родів. Основною метою кормильства був розвиток у дітей фізичної сили, військового загартування, розуму і духовності, але мало місце і музичне виховання, побудоване на фольклорі [1, с. 17]. Тобто, музика була невід’ємною частиною виховання, навчання, формування і розвитку особистості. Діти із бідних сільських сімей виховувалися в домашніх умовах на основі сімейних традицій, вірувань, народних обрядів, важливою частиною яких була музика, зокрема спів, який супроводжував слов’ян протягом усього життя.

До офіційного прийняття християнства, основою музичної освіти залишалася усна народно-обрядова творчість. Хрещення Київської Русі князем Володимиром у 988 році значно вплинуло на всі сфери суспільного життя, в тому числі й на освіту. Було запозичено багато візантійських традицій, які яскраво представлені у школах Русі, зокрема тих, що стосувалися музичного навчання та виховання. Музика, входила у в'язку основних навчальних предметів, її викладали на різних сходинках освіти від початкової до вищої, і навіть у найпростішій формі домашнього навчання і виховання дітей. Музика вважалася не тільки предметом, а в першу чергу мистецтвом, яким на високому рівні можуть оволодіти найталановитіші, тобто діти з відповідними музичними здібностями при кропіткій навчально-виховній співпраці вчителя і учня. Тому система заохочень і покарань діяла для обох сторін освітнього процесу.

Поширеним способом здобуття початкової освіти було навчання у «школах грамоти», де крім інших предметів викладали церковний спів, а вчителів називали «майстрами грамоти» це були півчі, дяки, зрідка світські особи. Музика була невід'ємною частиною життя, а митці користувалися великою повагою серед різних соціальних верств населення. Основними книгами по яких вчилися читати, писати, співати були: «Псалтир» (збірник релігійних пісень-псалмів), «Часослов» (збірник щоденних молитов та обрядів, що здійснювалися вірними в певні години доби), та «Апостол» (збірник апостольських діянь та послань) [4, с. 13]. Релігійні тексти діти вивчали напам'ять, після чого вчилися співати в основному «на слух» або «з голосу».

Проникнення музики у сферу вищої освіти спостерігаємо на прикладі школи «книжного вчення», у якій викладали предмети, що входили у цикли тривіуму і квадрівіуму, серед яких обов'язковою була музика. Особливу ж увагу приділяли навчанню церковного хорового співу. Відбір спудеїв проходив на конкурсній основі, де перевагу надавали здібностям претендентів, а не їх соціальному статусові.

У повісті Нестора-літописця згадується про першу співочу школу так званий «Доместиковий двір», де вчителями, «майстрами співу» були доместики або дидаסקали, котрі виконували обов'язки співака-соліста, диригента хору і вчителя музики [2, с. 23]. Таке «професійне» навчання музики дало поштовх до заснування освітніх закладів суто музичного спрямування, першою з яких стала Глухівська співоча школа, створена аж у XVIII столітті. З іншого боку це сприяло поділу музичної та

середньої освіти та зниженню рівня вимог викладання і навчання музики у закладах загальної освіти.

Вищою сходинкою музичної майстерності на Русі вважали нотну грамоту, тобто вивчення невменно-крюкової нотації, якої навчали тільки у школах вищого типу та монастирських школах. Невменна нотація – найпоширеніший у ранньому середньовіччі метод запису мелодії за допомогою графічних знаків, що вказували напрям руху мелодії і супроводжувалися відповідними жестами людини, котра керувала співаками (рис. 1). Крюки, знамена – це знаки киеворуської безлінійної нотації, що походила від ранньовізантійської системи нотного запису [3, с. 21].

Рис. 1. Зразок невменної нотації

Спочатку викладачами нотного письма були музиканти запрошені з Візантії, а згодом корінні педагоги-ченці, які оволоділи цим мистецтвом музичного письма пристосувавши його до текстів та мелодики слов'ян. Таке пристосування сприяло появі перших композиторських творів, і запису їх з можливістю збереження і передачі наступним поколінням.

Також до вищих шкіл на Русі належала «двірцева школа» Ярослава Мудрого при Софійському соборі. Де викладали сім вільних мистецтв за візантійськими традиціями. Музичної грамоти навчали методом ручних знаків, так-званої «хірономії», за допомогою яких показували рух мелодії та ритмічну узгодженість, що можна вважати простими елементами диригування. За своєю складністю навчальний предмет музика прирівнювався до математики. А думка, що людський голос є найдосконалішим музичним інструментом побутувала ще у середньовіччі і є актуальною до нині.

У школі при Києво-Печерському монастирі, заснованій Антонієм і Феодосієм Печерськими у 1068 році [4, с. 18], освіта будувалася на

основі християнського богослов'я, тому навчальними підручниками були богослужбні книги і провідне місце відводилось церковному унісонно-хоровому, «монастирському» співу під керівництвом «старшого», тобто регента. При навчанні співу велику увагу приділяли чистоті інтонування, характеру виконання, ритмічному ансамблю. Така увага до якості звучання була зумовлена функцією музики як засобу катехизації вірних та естетичним сприйняттям церковного співу як земного відображення ангельського. Хористи або півчі, як їх тоді називали, ідеально знали порядок богослужбних пісень, і володіли високими професійно-музичними навиками необхідними для виконання складної візантійської літургії. Це свідчить про високий рівень музичної освіти у монастирських школах, що дало поштовх розвитку музичної освіти професійного спрямування у майбутньому.

На кожному рівні освіти Київської Русі музика посідала чільне місце. Вона входила до списку обов'язкових навчальних предметів. Важливим є те, що вивчати музику могли діти різних соціальних верств населення, проте оволодіти музичною грамотою могли тільки найталановитіші. Паралельно розвивалися вокально-хоровий, інструментальний, народно-обрядовий жанри усної музичної традиції, але завдяки впровадженню християнства вершини свого розвитку досягла саме церковно-хорова музика. Оволодіння музичним мистецтвом, зокрема тогочасним нотним письмом, високо цінувалося і вважалося вищим рівнем освіченості. Провідне місце яке посідала музика у системі освіти Русі дало поштовх до заснування професійних музичних закладів, хоча й нівелюючи водночас рівень музичного навчання і виховання у загальноосвітніх установах.

Список використаних джерел:

1. Босва С.Ю. Писемність, освіта, науково-технічні знання в Київській Русі. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2010. Вип. 31. Київ : НТУУ «КПІ». С. 13–25.
2. Лебединська М.О. Становлення музичної освіти в шкільній системі Києва XI століття. *Молодий вчений*. 2017. № 8(48). С. 22–25.
3. Лебединська М.О., Цебрій І.В. Візантійські традиції музичного виховання в освітній системі Київської Русі. Полтава : ПНПУ, видавництво «Формат+», 2020. 202 с.
4. Скільський Д.М. Історія української педагогіки. Ілюстрований навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 340 с.